

D o E P A K

DuPAK D o E PAK POPPENSPE(E)LMUSEUMKRUIELKRANT NUMMER 7 D o E PAK DuPAK

Een *dupák* (spreek uit: *do-pak*) is een stang- en trucpop. Het nummer met de *dupák* wordt in het Tsjechische en Slowaakse volkspopentheater met marionetten en stangpoppen altijd als toegift opgevoerd. De pop maakt sprongen waarbij zijn lijf beurtelings lang en kort wordt. Het is een truc die overeenkomt met het uitrekken en weer inkrimpen van de *Dood van Pierlala* in de poppenkast. Pierlala is een stokpop en wordt van onderaf gemanipuleerd; de *dupák* wordt als stangpop van bovenaf bewogen. Terwijl het rijzen van Pierlala's hals heel langzaam en onder doods stilte geschiedt, gaat het strekken en inkrimpen van de *dupák* razendsnel en met veel rumoer. *Dupák* betekent 'stampend'. De houten voeten zijn met lood verzwaard. Het lijf van de pop is een zak van stof. De stang waaraan de *dupák* hangt, gaat door de kop en het lijf heen en zit vast aan de houten heup. Het gat in de kop is iets wijder dan de dikte van de stang, waardoor de kop soepel op en neer gaat. Aan weerszijden van de kop van de *dupák* is een touw vastgemaakt. De touwtjes gaan omhoog en zijn bevestigd aan een speelhoutje. Door dit houtje op en neer te bewegen, rekt en krimpt het lappen lijf. De pop gaat als het ware door de knieën en zakt weer omlaag. Behalve springen kan de *dupák* ook om zijn as draaien; daarbij zwieren zijn armen wijd uit.

Dichten

'**DoE** maar gewoon, dan doe je al gek genoeg' is een bekende uitdrukking. Zou *Katrijn* dat tegen *Jan Klaassen* gezegd hebben als hij weer eens de kolder in de kop kreeg in de *poppenkast*?

In 1973 zong Rob de Nijs het lied 'Jan Klaassen de trompetter'. De muziek maakte Boudewijn de Groot en Lennaert Nijgh schreef de tekst. We geven je enkele regels waaruit de veronderstelde herkomst van de oud-Hollandse schelmsfiguur blijkt. Er zou een *trompetter* hebben bestaan, Jan Klaaszoon geheten, die gediend had bij de garde van prins Willem II. Bij diens dood in 1650 werd al wie prinsgezind was uit het leger ontslagen. Zo ook onze Jan, die naar Amsterdam ging en daar het 'dwaze' beroep van *poppenspeler* uitoefende.

'Jan Klaassen was trompetter in het leger van de prins, hij marcheerde van Den Helder tot Den Briel, hij had geen geld en hij was geen held en hij hield niet van het krijgsgeweld, maar trompetter was hij wel in hart en ziel.'

'Geen mens die van Jan Klaassen ooit iets teruggevonden heeft, maar alle kinderen kennen hem: hij is niet dood, hij leeft!'

Ode aan een pop

In 1977 schreef Alain Teister de 'Wonderbaarlijke waar gebeurde ontsnapping van de Heer P', een lyrisch poppenspel, gebaseerd op een strip van tekenaar Peter Vos. Het verhaal gaat over een pop die een eigen leven wil leiden. Hij probeert los te komen van zijn poppenbaas en z'n *kruishout*. Heer P zingt:

'Een pop met een eigen touw en kruis, lijkt wiedewiet misschien niet pluis maar ho, wiedewiet, kijk mij maar aan, ik kan overal gaan en staan.'

Ex libris ...

is een Latijns woord voor een (grappig) prentje dat boekenverzamelaars voor in een dichtbundel, detective of een ander boekwerk plakken. Ze vermelden er ook hun naam of initiaal op. De afbeelding heeft meestal te maken met het onderwerp waar de liefhebbers in gespecialiseerd zijn. Er zijn verzamelaars die ex librispen sparen (en ruilen!), zoals jij misschien wel briefkaarten, stickers, suikerzakjes, poëziealbumprentjes, kinderboeken of strips.

Het hier afgebeelde ex-librisplaatje is op het logo van het *Poppenspe(e)lmuseum* gebaseerd.

De figuurtjes die zich links en rechts van de naam in het beeldmerk bevinden, zijn afgeleid van de Franse *Polichinelle*-figuur (spreek uit: *poliesjiengel*). Die staat weer afgebeeld op het vergulde omslag van een negentiende-eeuws boek. Deze uitgave is een van de zeldzame werken die deel uitmaken van de boeken-collectie van museumdirecteur *Otto van der Mieden*.

Polichinelle zit nú – honderd jaar later – tegenover zijn Hollandse nicht *Katrijn*. Zij hanteert in het museumlogo een *mattenklopper*, hij een *knuppel*.

Waarop zit de papierverslindende *Jan Klaassen*-figuur in het ex libris?

Het juiste antwoord is:

- * een *troon*;
- * een *wc-pot*.

Poppenspe(e)lmuseum ©

Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel.: +31(0)578 - 63 13 29 Fax: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl

Poëzie

PAK een pen en zet jezelf eens aan het dichten: een poëtisch rijmpje voor een geboortedag bijvoorbeeld. In 'Popjes verjaardag', een prentenboek uit het begin van de vorige eeuw, staat:

'Tot slot van dezen schoonen dag
Wordt de poppenkast vertoond:
Jan Klaassen met zijn vroolijk spel
Wordt met handgeklap beloond.
Wat zien de kleinen vroolijk toe
Met de poppen aan hun zij;
We zien zoowaar den poedel ook,
Zelfs poesje hoort erbij.'

Zoek in het *poppentheater-abc* op onze *websites* naar het woord voor een plooibaar boekje dat de vorm heeft van een trekkharmonica en lijkt op een *kijkkast*.

Wat is de juiste naam?

- * *diorama*;
- * *leporello*, genoemd naar het hulpje van *Don Juan* uit een opera van de achttiende-eeuwse componist *Mozart*.

Allegorie

In 1931 schreef A.J. Luyt 'Allegorie van handjes en touwtjes': een gedicht waarin het symbolisch hanteren van een mens, als *marionet* of als een *trekpop*, aan de orde komt.

'Met haar handje trekt een vrouwtje
Spelend licht aan 't dunnen touwtje,
Waarmee zij een sterken man
Onlosknooplijk binden kan.

Als hij doodvermoed gaat raken,
Wil het vrouwtje 't spel niet staken:
Licht en spelend dóór zij trekt,
Tot de danspjas verrekt,

En erbij moet nedervallen.
Hoor 't gespannen touwtje
knallen!

Als een elastieke band
In te achteloos wilde hand,

Die een ander touwtje
neemt
En volstrekt niet vindt
zoo vreemd,
Dat nu weer een ander
ventje
Sparteldansend hijgt
naar 't endje.'

Kreupelrijm

Over de zotte perikelen van *Jan* en *Katrijn* is te lezen in enkele geïllustreerde werkjes die uitkwamen aan het eind van de negentiende eeuw. Een van de rijmelarijen bevat een dramatisch verlopende bastonnade ('pak slaag'):

“Verduiveld, Trijn, je slaat me zeer”, sprak Jan, en wierp zijn vrouw ter neer.
En met den stok zoo zwaar en groot, sloeg hij zijn lieve vrouw toen dood.’

De dichtregels en plaatjes kun je ontdekken in de *bibliotheek* van het museum en via onze website www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl.

D o E P A K-oplossingen

* De juiste antwoorden: *wc-pot* en *diorama*.